DOMSTOLENS DOM (Sjette Afdeling)

24. september 2002 *

I sag C-255/00,

angående en anmodning, som Tribunale di Trento (Italien) i medfør af artikel 234 EF har indgivet til Domstolen for i den for nævnte ret verserende sag,

Grundig Italiana SpA

mod

Minstero delle Finanze,

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af de fællesskabsretlige principper om tilbagesøgning af beløb erlagt i urigtig formening om skyld,

har

* Processprog: italiensk.

DOMSTOLEN (Sjette Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, F. Macken, og dommerne C. Gulmann, J.-P. Puissochet (refererende dommer), R. Schintgen og J.N. Cunha Rodrigues,

generaladvokat: D. Ruiz-Jarabo Colomer
justitssekretær: R. Grass,

efter at der er indgivet skriftlige indlæg af:

— Grundig Italiana SpA ved avvocato E. Giammarco

— den italienske regering ved U. Leanza, som befuldmægtiget, bistået af avvocato dello Stato G. De Bellis

— Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved E. Traversa, som befuldmægtiget,

på grundlag af retsmøderapporten,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 14. marts 2002,

afsagt følgende

Dom

1 Ved kendelse af 6. juni 2000, indgået til Domstolen den 26. juni 2000, har Tribunale di Trento i medfør af artikel 234 EF forelagt et præjudicielt spørgsmål vedrørende fortolkningen af de fællesskabsretlige principper om tilbagesøgning af beløb erlagt i urigtig formening om skyld.

2 Dette spørgsmål er blevet rejst under en retssag, som føres mellem Grundig Italiana SpA (herefter »Grundig Italiana«) og Ministero delle Finanze (herefter »Finansministeriet«) vedrørende tilbagebetaling af beløb, som selskabet har betalt i form af den forbrugsafgift på audiovisuelle og fotooptiske varer (herefter »forbrugsafgiften«), der blev indført ved artikel 4 i lovdekret nr. 953 af 30. december 1982 (GURI nr. 359 af 31.12.1982, s. 9570), og som efterfølgende er erstattet af lov nr. 53 af 28. februar 1983 (GURI, almindeligt tillæg til nr. 58 af 1.3.1983, offentliggjort i en konsolideret udgave i GURI nr. 65 af 8.3.1983, s. 1798, herefter »lov nr. 53/1983«).

De faktiske og retlige omstændigheder vedrørende tvisten i hovedsagen og det præjudicielle spørgsmål

3 Forbrugsafgiften blev opkrævet fra den 1. januar 1983 til den 31. december 1992. Grundig Italiana anmodede ved dokument af 22. juli 1993 om tilbagebetaling af de beløb, som selskabet i den pågældende periode havde betalt i afgift af audiovisuelle varer hidrørende fra andre medlemsstater end Den Italienske Republik, hovedsageligt fra Forbundsrepublikken Tyskland.

4 Tvisten i hovedsagen har allerede givet anledning til, at Tribunale di Trento har forelagt ét præjudicielt spørgsmål for Domstolen, hvilket blev besvaret ved dom af 17. juni 1998 (sag C-68/96, Grundig Italiana, Sml. I, s. 3775).

5 Den forelæggende ret forelagde dengang følgende spørgsmål:

»Skal EF-traktatens artikel 95 fortolkes således, at der gælder et forbud mod, at en medlemsstat indfører og opkræver en forbrugsafgift som den afgift, der er omhandlet i artikel 4 i lovdekret af 30. december 1982, som konverteret ved lov nr. 53 af 28. februar 1983, og for hvis anvendelse der senere er givet bestemmelser i Finansministeriets anordning af 23. marts 1983, for så vidt som der herefter gælder forskellige regler om afgiftsgrundlagets beregning for henholdsvis indenlandsk fremstillede varer og varer indført fra andre medlemsstater og er fastsat forskellige regler for opkrævning af afgiften for identiske varer?«

6 Domstolen besvarede spørgsmålet således:

»EF-traktatens artikel 95 skal fortolkes således, at den er til hinder for, at en medlemsstat indfører og opkræver en forbrugsafgift, når afgiftsgrundlaget og reglerne for afgiftens opkrævning er forskellige for henholdsvis indenlandske varer og varer indført fra andre medlemsstater.«

7 På baggrund af Domstolens svar begærede Grundig Italiana sagen genoptaget.

8 Finansministeriet har imidlertid foreholdt Grundig Italiana den sene anmodning om tilbagebetaling af en del af beløbet.

9 Det bestemmes i artikel 2033 i den italienske civile lovbog, at »den, som med urette har foretaget en betaling, har ret til at få det beløb tilbage, som han har betalt [...]«. I lovbogens artikel 2946 er det fastsat, at »medmindre andet bestemmes i denne lov, bortfalder kravet ved forældelse efter udløbet af en frist på ti år«.

10 Artikel 4, sidste afsnit, i lov nr. 53/1983 bestemmer:

»Krav på tilbagebetaling af skat, der er betalt med urette, er undergivet en forældelsesfrist på fem år, der løber fra betalingsdatoen.«

11 Artikel 91, stk. 1, i bekendtgørelsen om toldlovgivningen, godkendt ved dekret nr. 43 af 23. januar 1973 fra republikkens præsident, har følgende ordlyd:

»Den afgiftspligtige har ret til tilbagebetaling af beløb, der er betalt med urette som følge af regnefejl ved opgørelsen eller anvendelsen af en anden sats end den, der er fastsat i tariffen for den vare, der er beskrevet i kontrolrapporten, forudsat at kravet fremsættes inden for den absolutte forældelsesfrist på fem år, regnet fra datoen for betalingen, og at kravet er ledsaget af den originale kvittering for betalingen.«

12 Lov nr. 428 af 29. december 1990 om forskrifter med henblik på opfyldelse af de forpligtelser, der følger af Italiens medlemskab af De Europæiske Fællesskaber (fællesskabslov for året 1990) (GURI, almindeligt tillæg, nr. 10 af 12.1.1991, s. 5, herefter »lov nr. 428/1990«), trådte i kraft den 27. januar 1991. Lovens artikel 29, stk. 1, bestemmer:

»Den femårige forældelsesfrist i artikel 91 i bekendtgørelsen om toldlovgivningen, godkendt ved dekret nr. 43 af 23. januar 1973 fra republikkens præsident, skal fortolkes således, at den finder anvendelse på alle krav og søgsmål vedrørende tilbagebetaling af beløb, der er betalt i forbindelse med toldekspeditioner. Med virkning fra den 90. dag efter nærværende lovs ikrafttræden [nedsættes] ovennævnte frist til tre år.«

13 Det er under henvisning til denne artikel 29, stk. 1, i lov nr. 428/1990, at Finansministeriet har nedlagt påstand om, at kravet i hovedsagen er forældet, i det omfang det vedrører afgifter, der er betalt mere end tre år før, hovedsagen blev anlagt, dvs. de afgifter, der er betalt før den 22. juli 1990. Finansministeriet har subsidiært henvist til den femårige forældelsesfrist i artikel 4, stk. 2, i lov nr. 53/1983. Tribunale di Trento har allerede givet Finansministeriet medhold i sidstnævnte anbringende.

14 Den forelæggende ret er derimod i tvivl om, hvorvidt den præklusive frist på tre år i henhold til artikel 29, stk. 1, i lov nr. 428/1990 er forenelig med de fællesskabsretlige principper vedrørende tilbagesøgning af beløb erlagt i urigtig formening om skyld, for så vidt bestemmelsen er til hinder for en anmodning om tilbagebetaling af beløb, der er erlagt, før bestemmelsen trådte i kraft.

15 Det bemærkes, at artikel 29, stk. 1, i lov nr. 428/1990 allerede har været genstand for præjudicielle spørgsmål, der har været forelagt Domstolen, og som har givet anledning til dom af 17. november 1998, Aprile (sag C-228/96, Sml. I, s. 7141), og dom af 9. februar 1999, Dilexport (sag C-343/96, Sml. I, s. 579).

16 I punkt 1 i domskonklusionen i Aprile-dommen fastslog Domstolen:

»Fællesskabsretten er ikke til hinder for, at der anvendes en national bestemmelse, hvorefter der for alle tilbagebetalingskrav på toldområdet gælder en særlig præklusiv frist på oprindeligt fem, derefter tre år, i stedet for den almindelige tiårige forældelsesfrist, der gælder for tilbagesøgning af beløb erlagt i urigtig formening om skyld, forudsat at den pågældende præklusive frist, som er den samme som den, der allerede gælder for forskellige afgifter, finder anvendelse uden forskel på tilbagebetalingskrav, der støttes på fællesskabsretten, og krav, der støttes på national ret.«

17 Domstolen fastslog ligeledes følgende i punkt 1 i domskonklusionen i Dilexport-dommen:

»Fællesskabsretten er ikke til hinder for, at nationale bestemmelser undergiver tilbagebetalingen af told eller andre afgifter i strid med fællesskabsretten betingelser om frister og procedurer, der er mindre gunstige end dem, der gælder for tilbagesøgningssager mellem private, når disse betingelser anvendes på samme måde på tilbagesøgningssager såvel på fællesskabsretligt som på nationalretligt grundlag, og ikke gør det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at hævde tilbagesøgningsretten.«

18 Domstolen afgav imidlertid disse svar under indtryk af, at de italienske retter fortolkede artikel 29, stk. 1, i lov nr. 428/1990 således, at det endnu var muligt inden for en frist på tre år fra ikrafttrædelsen af den nye præklusive frist at indgive en anmodning om tilbagebetaling vedrørende beløb, der er betalt før denne ikrafttrædelsesdato.

19 I præmis 42 i Dilexport-dommen, der er affattet på samme måde som præmis 28 i Aprile-dommen, har Domstolen udtalt følgende:

»[...] fastsætter den omtvistede bestemmelse en tilstrækkelig lang frist til, at den effektivt sikrer retten til tilbagebetaling. Det bemærkes herved nærmere, at det fremgår af de skriftlige og mundtlige indlæg, der er afgivet for Domstolen, at de italienske domstole, herunder Corte Suprema di cassazione, har fortolket bestemmelsen således, at den hjemlede mulighed for, at der kunne anlægges sag senest tre år efter bestemmelsens ikrafttræden. Under disse omstændigheder kan det ikke antages, at bestemmelsen reelt har tilbagevirkende gyldighed.«

20 Den forelæggende ret har kendskab til Aprile-dommen og Dilexport-dommen. Den er imidlertid ligesom Finansministeriet af den opfattelse, at anvendelsen af national ret fører til en anden løsning end den, Domstolen lagde til grund i de nævnte domme, for så vidt angår de søgsmål, der er indgivet fra den 27. april 1991, dvs. efter at treårsfristen trådte i kraft, hvilket den gjorde 90 dage efter, at lov nr. 428/1990 trådte i kraft. Under henvisning til dom nr. 414 af 15. januar 1992 fra Corte suprema di cassazione finder den forelæggende ret, at det følger af national ret, at den nye præklusive frist på tre år ikke kan anvendes på sager, der allerede er anlagt på det tidspunkt, hvor denne nye frist trådte i kraft. Den skal derimod anvendes på sager, der endnu ikke er anlagt på denne dato, selv om de omhandler beløb, der er erlagt før dette tidspunkt, og fristen begynder ifølge retten at løbe fra det tidspunkt, hvor disse beløb blev indbetalt.

21 Den forelæggende ret har herefter rejst det spørgsmål, om — for det første — nedsættelsen af søgsmålsfristen til tre år for så vidt angår udøvelsen af rettigheder, der er stiftet før denne nedsættelse, om — for det andet — ændringen af denne frists karakter (der fra at være en forældelsesfrist, der kunne afbrydes, og som ikke kunne ophæves ex-officio, blev til en præklusiv frist, der ikke kan afbrydes, og som kan ophæves ex-officio) og — for det tredje — om begrænsningen af overgangsperioden til 90 dage inden for hvilken periode søgsmål, der er knyttet til disse rettigheder, endnu kunne indgives inden for rammerne af den gamle forældelsesfrist, er i strid med effektivitetsprincippet. Retten har anført, at dette princip finder anvendelse på de processuelle regler for sagsanlæg, der har til formål at sikre de rettigheder, som borgerne kan udlede af fællesskabsretten, således at disse forskrifter ikke i praksis gør det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve disse rettigheder.

22 Den forelæggende ret har anført, at Domstolen selv har anset en præklusiv frist på tre år for at være rimelig, hvilket også gælder for en præklusiv frist på ét år, men retten finder det nødvendigt henset til den overgangsperiode på 90 dage, der i det foreliggende tilfælde går forud for nedsættelsen af fristen, at forelægge følgende præjudicielle spørgsmål:

»Er fællesskabsretten og navnlig det i flere domme opstillede effektivitetsprincip (jf. blandt mange domme [...] Dilexport-dommen [citeret ovenfor], dom af 15.9.1998 i sag C-260/96, Spac, Sml. I, s. 4997, dom af 15.9.1998 i sag C-231/96, Edis, Sml. I, s. 4951, [...] Aprile-dommen [citeret ovenfor] og dom af 10.7.1997 i sag C-261/95, Palmisani, Sml. I, s. 4025) til hinder for, at en national bestemmelse (artikel 29, stk. 1 in fine, i lov nr. 428 af 29.12.1990) fastsætter en overgangsperiode på 90 dage, inden for hvilken indehaveren af en ret til tilbagesøgning af beløb, der er erlagt i urigtig formening om skyld i henhold til fællesskabsretten, og som vedrører betalinger, der er foretaget før den nævnte bestemmelses ikrafttræden, skal indbringe et hertil svarende søgsmål med henblik på at forhindre, at der indtræder den treårige præklusion, der er indført med tilbagevirkende gyldighed i stedet for den tidligere gældende femårige forældelsesfrist?«

Indlæg for Domstolen

23 Grundig Italiana har bekræftet Finansministeriets og den forelæggende rets fortolkning af de omtvistede nationale bestemmelser i hovedsagen. Kommissionen har ligeledes gjort rede for sit standpunkt vedrørende grundlaget for denne fortolkning.

24 Med hensyn til den tilbagevirkende kraft af den præklusive frist på tre år for så vidt angår rettigheder, der er stiftet før dens bekendtgørelse, er Grundig Italiana af den opfattelse, at suspensionen af dens ikrafttræden på kun 90 dage medfører »en konfiskation« af retten til tilbagesøgning af beløb erlagt i urigtig formening om skyld svarende til forkortelsen af søgsmålsfristen. Artikel 29, stk. 1, i lov nr. 428/1990 er følgelig i strid med effektivitetsprincippet, i det omfang den gør det yderst vanskeligt at gennemføre et tilbagebetalingskrav for så vidt angår beløb, der er betalt i medfør af en national lovgivning, der er i strid med fællesskabsretten, og dette gør sig gældende, uanset det faktum, at den nævnte bestemmelse i øvrigt er i overensstemmelse med ækvivalensprincippet, idet den finder anvendelse uden forskel på tilbagebetalingskrav, der støttes på fællesskabsretten, og krav, der støttes på national ret.

25 Ifølge Grundig Italiana var den overgangsperiode på 90 dage, hvori de berørte endnu kunne unddrage sig anvendelsen af den treårige præklusive frist med tilbagevirkende kraft, for kort til, at de kunne blive klar over den nyskabende karakter og den tilbagevirkende kraft af artikel 29, stk. 1, i lov nr. 428/1990, og til at de kunne forstå, at denne bestemmelse berørte retten til tilbagesøgning af beløb, der var betalt med urette i medfør af en national lovgivning, der var uforenelig med fællesskabsretten, idet der endnu ikke forelå hverken en retsafgørelse om bestemmelsens uforenelighed med fællesskabsretten eller nogen behandling af emnet i den juridiske litteratur. En sådan frist på 90 dage er også for kort til at forberede et sagsanlæg, idet dette bl.a. forudsætter, at de

nødvendige dokumenter indsamles, samt at de relevante beslutningsprocesser — der ofte er komplekse i selskaber, navnlig i internationale selskaber — gennemføres. Denne opfattelse er ifølge Grundig Italiana helt i overensstemmelse med Domstolens opfattelse af spørgsmålet i Aprile-dommen og i Dilexport-dommen, hvoraf det fremgår, at en præklusiv frist på tre år, der ikke har tilbagevirkende kraft, ikke er i strid med effektivitetsprincippet.

26 Kommissionen er imidlertid af den opfattelse, at indførelsen af den præklusive frist på tre år under de omstændigheder, der er omhandlet i artikel 29, stk. 1, i lov nr. 428/1990, ikke er i strid med effektivitetsprincippet.

27 I denne forbindelse har Kommissionen gjort gældende, at Domstolen i præmis 35 i dom af 22. februar 1990, Busseni (sag C-221/88, Sml. I, s. 495), har fastslået, at princippet om beskyttelse af den berettigede forventning ikke er til hinder for, at en ny ordning kan finde anvendelse på de fremtidige virkninger af situationer, som er opstået under den tidligere ordning. Kommissionen er af den opfattelse, at den i hovedsagen omtvistede lovgivning i forhold til fællesskabsretten ikke skal anses for at have tilbagevirkende kraft. Den nationale lovgiver skal ved nedsættelse af søgsmålsfristen sikre sig, at de berørte afgiftspligtige ikke brat afskæres fra retten til tilbagebetaling af afgifter, der er opkrævet i strid med fællesskabsretten. Det følger heraf, at lovgiver ved fastsættelsen af de nærmere regler med hensyn til nedsættelsen af denne frist skal fastsætte en rimelig overgangsperiode, der gør det muligt for de berørte afgiftspligtige — såfremt de udviser den fornødne omhu — at bevare muligheden for at inddrive de tilgodehavender, der er opstået i den periode, hvor afgiften blev opkrævet med urette.

28 Ifølge Kommissionen bør kriterierne for, om længden af den overgangsperiode, der er fastsat for overgangen fra en frist til en anden og kortere frist, er rimelig eller ej, ikke være de samme som dem, der ligger til grund for vurderingen af, om søgsmålsfristen selv er i overensstemmelse med effektivitetsprincippet. I det foreliggende tilfælde finder Kommissionen, at den overgangsperiode på 90 dage, der er fastsat i artikel 29, stk. 1, i lov nr. 428/1990, er tilstrækkelig og i overensstemmelse med effektivitetsprincippet.

29 Den italienske regering har anført, at den korrekte fortolkning af de i hovedsagen omtvistede bestemmelser er den, som Domstolen har anvendt i Aprile-dommen og Dilexport-dommen, og at den forelæggende ret i nærværende sag har forelagt Domstolen det præjudicielle spørgsmål på grundlag af en urigtig fortolkning af national ret. Corte suprema di cassazione har ganske vist ikke udtalt sig om, hvorvidt det er umuligt at anvende den præklusive frist i artikel 29, stk. 1, i lov nr. 428/1990 på sager, der anlægges før dennes ikrafttræden, men der er ikke grund til at behandle personer, der efter denne dato anlægger sager vedrørende rettigheder, der er stiftet før, anderledes. Ifølge regeringen kan Domstolen ikke besvare spørgsmålet, da det hviler på en urigtig analyse af national ret.

Formaliteten

30 Vedrørende den italienske regerings anbringende, som er gengivet i den foregående præmis, bemærkes, at det følger af Domstolens faste praksis, at inden for rammerne af det samarbejde, der i henhold til artikel 234 EF er indført mellem Domstolen og de nationale retsinstanser, tilkommer det udelukkende den nationale retsinstans, for hvem en tvist er indbragt, og som har ansvaret for den retsafgørelse, som skal træffes, på grundlag af omstændighederne i den konkrete sag at vurdere, såvel om en præjudiciel afgørelse er nødvendig for, at den kan afsige dom, som relevansen af de spørgsmål, den forelægger Domstolen. Når de af den nationale retsinstans stillede spørgsmål vedrører fortolkningen af en bestemmelse i fællesskabsretten, er Domstolen derfor principielt forpligtet til at træffe afgørelse herom (jf. bl.a. dom af 15.12.1995, sag C-415/93, Bosman, Sml. I, s. 4921, præmis 59).

31 I særlige tilfælde er Domstolen ganske vist med henblik på at efterprøve sin egen kompetence beføjet til at undersøge de omstændigheder, hvorunder den nationale domstol har forelagt sagen. Domstolen kan kun afslå at træffe afgørelse vedrørende et præjudicielt spørgsmål fra en national retsinstans, når det klart

fremgår, at den ønskede fortolkning af fællesskabsretten savner enhver forbindelse med realiteten i hovedsagen eller dennes genstand, når problemet er af hypotetisk karakter, eller når Domstolen ikke råder over de faktiske og retlige oplysninger, som er nødvendige for, at den kan foretage en saglig korrekt besvarelse af de stillede spørgsmål (jf. bl.a. dom af 13.3.2001, sag C-379/98, Preussen Elektra, Sml. I, s. 2099, præmis 39).

32 Dette er ikke tilfældet i den foreliggende sag. Dels er parterne i hovedsagen og navnlig Finansministeriet enige om, at artikel 29, stk. 1, i lov nr. 428/1990 i sig selv medfører, at den præklusive frist på tre år skal anvendes på sager, der endnu ikke var anlagt på den dato, hvor denne frist trådte i kraft, uanset om sagerne vedrører beløb, der er betalt før dette tidspunkt, og om, at fristen løber fra tidspunktet for betalingen af disse beløb. Det spørgsmål, der er forelagt Domstolen, er derfor på ingen måde hypotetisk. Dels har — for så vidt som det er Domstolen bekendt — det standpunkt, som den italienske regering har indtaget i de indlæg, den har indgivet til Domstolen, ikke ført Finansministeriet til at fravige sin modsatte fortolkning af artikel 29, stk. 1, i lov nr. 428/1990, nemlig den fortolkning, ministeriet har gjort gældende over for Grundig Italiana under retssagen for Tribunale di Trento, og som medfører, at hovedsagen fortsat verserer.

Det præjudicielle spørgsmål

33 I mangel af fællesskabsretlige bestemmelser om tilbagesøgning af nationale afgifter, der er opkrævet med urette, tilkommer det hver enkelt medlemsstat i sin interne retsorden at udpege de kompetente retter og fastsætte de processuelle regler for sagsanlæg til sikring af beskyttelsen af de rettigheder, som fællesskabsretten medfører for borgerne. Disse regler må dog ikke være mindre gunstige end dem, der gælder for tilsvarende søgsmål på grundlag af national ret (ækvivalensprincippet), og de må heller ikke i praksis gøre det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve de rettigheder, der tillægges i henhold til Fællesskabets retsorden (effektivitetsprincippet) (jf. bl.a. Aprile-dommen, præmis 18).

34 For så vidt angår sidstnævnte princip har Domstolen fastslået, at det er foreneligt med fællesskabsretten, at der af retssikkerhedshensyn fastsættes rimelige, præklusive søgsmålsfrister til beskyttelse af både den afgiftspligtige og den pågældende myndighed. Sådanne frister kan ikke antages i praksis at gøre det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve de rettigheder, der tillægges i henhold til fællesskabsretten. En national, præklusiv frist på tre år, som regnes fra det tidspunkt, hvor den anfægtede betaling foretages, findes herved ikke at være urimelig (jf. Aprile-dommen, præmis 19).

35 Effektivitetsprincippet udelukker heller ikke fuldstændigt, at en ny og kortere søgsmålsfrist — og i givet fald også en frist, der er mere restriktiv for den afgiftspligtige end den frist, der tidligere fandt anvendelse — anvendes med tilbagevirkende kraft, i det omfang en sådan anvendelse vedrører krav på tilbagebetaling af nationale afgifter, der er i strid med fællesskabsretten, og kravet endnu ikke er fremsat på det tidspunkt, hvor den nye frist træder i kraft, men vedrører beløb, der er betalt, da den gamle frist var gældende.

36 Da de nærmere forskrifter vedrørende tilbagebetaling af nationale afgifter, der er opkrævet med urette, henhører under national ret, henhører spørgsmålet om muligheden for en anvendelse med tilbagevirkende kraft af sådanne forskrifter ligeledes under national ret, forudsat en sådan anvendelse med tilbagevirkende kraft ikke tilsidesætter effektivitetsprincippet.

37 Hertil bemærkes, at selv om effektivitetsprincippet ikke er til hinder for, at en national lovgivning forkorter fristen for, hvornår der kan fremsættes krav om tilbagebetaling af beløb, der er betalt i strid med fællesskabsretten, er det på betingelse af, at den nye frist, der er fastsat, er rimelig, og også, at den nye lovgivning indeholder en overgangsordning, hvorunder borgerne har en tilstrækkelig lang frist efter vedtagelsen af lovgivningen til at fremsætte de krav om tilbagebetaling, som de havde ret til at fremsætte efter den tidligere lovgivning. En

sådan overgangsordning er nødvendig, idet det forhold, at en forældelsesfrist, der er kortere end den tidligere gældende, med øjeblikkelig virkning finder anvendelse på disse krav, ville medføre, at visse borgere med tilbagevirkende kraft ville blive frataget deres ret til tilbagebetaling eller havde en for kort frist til at gøre denne ret gældende (dom af 11.7.2002, sag C-62/00, Marks & Spencer, Sml. I, s. 6325, præmis 38).

38 Overgangsperioden skal således være tilstrækkelig lang til, at de afgiftspligtige, der oprindeligt forventede at kunne råde over den gamle søgsmålsfrist, sikres rimelig tid til at gøre deres tilbagebetalingskrav gældende, hvis deres sagsanlæg allerede er forsinket i forhold til den nye frist. De må under alle omstændigheder have mulighed for at forberede deres søgsmål uden det hastværk, der følger af, at de er forpligtet til at skynde sig, og som ikke har sammenhæng med de frister, som de oprindeligt kunne regne med.

39 En overgangsperiode på 90 dage, der går forud for en anvendelse med tilbagevirkende kraft af en søgsmålsfrist på tre år, der erstatter en søgsmålsfrist på ti eller fem år, er åbenbart utilstrækkelig. Hvis der tages udgangspunkt i en oprindelig frist på fem år, medfører en sådan overgangsperiode, at de afgiftspligtige, hvis krav er stiftet for ca. tre år siden, i praksis må anlægge sag inden for tre måneder, skønt de regnede med at råde over endnu to år.

40 I et sådant tilfælde, hvor søgsmålsfristen nedsættes fra ti eller fem år til tre år, kan den mindste overgangsperiode, der er nødvendig for at sikre den effektive udøvelse af rettigheder, de berørte har i henhold til fællesskabsretten, således at normalt omhyggelige afgiftspligtige har mulighed for at få kendskab til den nye ordning og forberede og indlede deres søgsmål under omstændigheder, der ikke modvirker deres mulighed for at få medhold i sagen, med rimelighed anslås til seks måneder.

41 Den nationale rets konstatering af, at en overgangsperiode som den, der i hovedsagen er fastsat af den nationale lovgiver, er utilstrækkelig, kan imidlertid ikke medføre, at enhver anvendelse med tilbagevirkende kraft af den nye søgsmålsfrist er udelukket. Effektivitetsprincippet indebærer kun, at en sådan anvendelse med tilbagevirkende kraft er udelukket, i det omfang det er nødvendigt for at efterleve dette princip. Sager, der er anlagt efter udløbet af en tilstrækkelig overgangsperiode, som i det foreliggende tilfælde er anslået til seks måneder, skal kunne omfattes af den nye søgsmålsfrist, selv om den vedrører tilbagebetaling af beløb, der er betalt, før den lovgivning, hvorved den nye frist indføres, træder i kraft.

42 Den forelæggende rets spørgsmål skal derfor besvares med, at fællesskabsretten er til hinder for, at en ny og kortere præklusiv frist — og i givet fald også en frist, der er mere restriktiv for den afgiftspligtige end den søgsmålsfrist, der tidligere fandt anvendelse på krav om tilbagebetaling af nationale afgifter, der er i strid med fællesskabsretten — anvendes med tilbagevirkende kraft, i det omfang der ikke er indført en tilstrækkelig overgangsperiode, hvorunder tilbagebetalingskrav vedrørende beløb, der er betalt, før den bestemmelse, hvorved den nye frist indføres, træder i kraft, stadig kan fremsættes i henhold til ordningen med den gamle frist. I et tilfælde, hvor en præklusiv frist på tre år erstatter en forældelsesfrist på fem år, må en overgangsperiode på 90 dage anses for at være utilstrækkelig, og den mindste overgangsperiode, der sikrer, at udøvelse af retten til en sådan tilbagebetaling ikke gøres uforholdsmæssig vanskelig, kan anslås til seks måneder.

Sagens omkostninger

43 De udgifter, der er afholdt af den italienske regering og af Kommissionen, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke erstattes. Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN (Sjette Afdeling)

vedrørende det spørgsmål, der er forelagt af Tribunale di Trento ved kendelse af 6. juni 2000, for ret:

Fællesskabsretten er til hinder for, at en ny og kortere præklusiv frist — og i givet fald også en frist, der er mere restriktiv for den afgiftspligtige end den søgsmålsfrist, der tidligere fandt anvendelse på krav om tilbagebetaling af nationale afgifter, der er i strid med fællesskabsretten — anvendes med tilbagevirkende kraft, i det omfang der ikke er indført en tilstrækkelig overgangsperiode, hvorunder tilbagebetalingskrav vedrørende beløb, der er betalt, før den bestemmelse, hvorved den nye frist indføres, træder i kraft, stadig kan fremsættes i henhold til ordningen med den gamle frist. I et tilfælde, hvor en præklusiv frist på tre år erstatter en forældelsesfrist på fem år, må en overgangsperiode på 90 dage anses for at være utilstrækkelig, og den mindste overgangsperiode, der sikrer, at udøvelse af retten til en sådan tilbagebetaling ikke gøres uforholdsmæssig vanskelig, kan anslås til seks måneder.

Macken Gulmann Puissochet

Schintgen Cunha Rodrigues

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 24. september 2002.

R. Grass F. Macken

Justitssekretær Formand for Sjette Afdeling